

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо правового регулювання
контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки
в окремих державах Європейського Союзу**

Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо правового регулювання контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки в окремих державах Європейського Союзу*

Анотація.

В аналітичній записці досліджуються концептуальні та організаційно-правові засади діяльності органів правопорядку у сфері забезпечення економічної безпеки держави, які визначені відповідними актами права Європейського Союзу, програмними документами публічної політики та законодавством України.

Проаналізовано національне законодавство та правозастосовна практика Литви, Нідерландів, Австрії, Чехії, Франції, Італії, Польщі щодо діяльності компетентних органів, їх правовий статус, завдання та функціональні повноваження, передбачені законодавством критерії розмежування компетенції цих органів, а також порядок і форми їх взаємодії й координації у вказаній сфері.

За результатами аналізу надано висновки та пропозиції щодо використання досвіду держав Європейського Союзу для правового регулювання контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки України.

Ключові слова: *економічна безпека, державна безпека, контррозвідувальна діяльність, економічні злочини, внутрішня та зовнішня розвідки, законодавство у сфері економічної безпеки та контррозвідувальної діяльності.*

Зміст

Вступ

Концептуальні та організаційно-правові засади діяльності органів правопорядку у сфері економічної безпеки відповідно до вимог актів права Європейського Союзу, програмних документів публічної політики та законодавства України.....4

Основна частина

Досвід окремих держав Європейського Союзу щодо правового регулювання контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки та контррозвідувального захисту економічної безпеки.....10

Висновки та пропозиції.....29

Вступ

Концептуальні та організаційно-правові засади діяльності органів правопорядку у сфері економічної безпеки відповідно до вимог актів права Європейського Союзу, програмних документів публічної політики та законодавства України.

Основним концептуальним документом Європейського Союзу (далі – ЄС) із досліджуваних питань на сьогодні є Європейська стратегія економічної безпеки, викладена у Спільному повідомленні Європейської Комісії до Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради від 20.06.2023 JOIN (2023) 20¹. Її мета полягає у створенні надійної основи для оцінки, управління та зменшення ризиків у сфері економічної безпеки на загальному рівні ЄС, на національному рівні кожної з його держав-учасниць, а також на рівні бізнесу, зберігаючи та підвищуючи правильний баланс цих рівнів, їх економічний динамізм і наявні технологічні переваги, насамперед у критично важливих секторах.

У цій Стратегії серед заходів (кроків), спрямованих на запобігання та усунення вказаних ризиків, визначено, зокрема, такі: створення системи оцінки ризиків, що впливають на економічну безпеку ЄС; посилення економічної безпеки ЄС шляхом протидії інструментам гібридної та кібердипломатії, маніпулюванню та втручанню іноземної інформації; підтримка технологічного суверенітету ЄС через розвиток критично важливих технологій, що мають вирішальне значення для економічної безпеки; повна інтеграція питань економічної безпеки ЄС у зовнішню діяльність цієї організації та активізація співпраці з третіми країнами; системна діяльність Єдиного розвідувального аналітичного потенціалу ЄС (SIAC) щодо виявлення можливих загроз економічній безпеці ЄС тощо.

Своєю чергою, законодавство ЄС охоплює різні аспекти економічної безпеки, включаючи кібербезпеку, енергетичну безпеку, безпеку харчових продуктів, захист критичної інфраструктури тощо. Відповідні регламенти та директиви ЄС, що стосуються розвитку окремих галузей економіки його держав-членів, містять норми щодо гарантій їх економічної безпеки. Такі акти покликані створити єдиний та високий рівень безпеки, що є критично важливим для функціонування внутрішнього ринку ЄС, захисту його громадян і економіки.

Прикладом одного з таких ключових нормативно-правових актів є Директива (ЄС) 2022/2555 від 14.12.2022 (NIS2) (далі – Директива NIS2), якою запроваджено системні заходи, спрямовані на досягнення високого рівня кібербезпеки, з метою покращення функціонування внутрішнього цифрового ринку, посилення захисту критичної інфраструктури, цифрових послуг і громадян ЄС від зростаючої загрози кібератак².

Директива NIS2, зокрема, передбачає: вимоги щодо кібербезпеки для всіх держав-членів ЄС; розширення сфери її дії для більшої кількості секторів економіки держав-членів ЄС; сприяння співпраці та обміну інформацією між

¹ European Economic Security Strategy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52023JC0020>

² Директива (ЄС) 2022/2555 про заходи для високого загального рівня кібербезпеки в Союзі, внесення змін до Регламенту (ЄС) № 910/2014 і Директиви (ЄС) 2018/1972, а також про скасування Директиви (ЄС) 2016/1148. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2555>

державами-членами ЄС щодо кіберінцидентів та кіберзагроз; встановлення зобов'язань щодо звітності для суб'єктів господарювання та інших суб'єктів, діяльність яких пов'язана з управлінням критичною інфраструктурою або визначена як критично важлива для економічної безпеки ЄС; встановлення правил щодо обміну інформацією про кібербезпеку; визначення зобов'язань держав-членів ЄС щодо протидії кібератакам, які поширюються на операторів, постачальників цифрових послуг та органи державного управління, тощо.

Зазначені концептуальні положення знайшли своє втілення в документах ЄС, які стосуються реформування та приведення законодавства України щодо завдань, компетенції та функцій органів правопорядку у відповідність з актами права ЄС (*acquis*) у цій сфері.

Зокрема, у Звітах Європейської Комісії (далі – ЄК) щодо прогресу України в рамках Пакета розширення ЄС від 08.11.2023 SWD (2023) 699 та 30.10.2024 SWD (2024) 699) відзначається, що в ситуації правового режиму воєнного стану та відсічі збройній агресії органи правопорядку України, серед яких і Бюро економічної безпеки України, розглядаються як важлива складова сил безпеки та оборони держави³. Незважаючи на воєнні виклики, правоохоронні інституції України продовжують демонструвати високу стійкість і рішучість у виконанні своїх повноважень. Водночас поряд із позитивними досягненнями констатуються недоліки, пов'язані, зокрема, із дублюванням юрисдикцій, невизначеністю щодо розподілу компетенції та інституційною фрагментованістю повноважень органів правопорядку, обмежувальним характером операційних можливостей Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ). Рекомендовано збільшення аналітичного та правоохоронного потенціалу БЕБ, забезпечення гарантій незалежності й посилення інституційної спроможності цього органу. Це потребує внесення відповідних змін до законодавства, зокрема: встановлення кримінальної відповідальності за незаконні дії з коштами або активами бюджетів ЄС; визначення обов'язкової компетенції БЕБ щодо запобігання, припинення та розслідування злочинів, інших незаконних дій з коштами бюджетів та міжнародної фінансової допомоги ЄС; удосконалення повноважень слідчих БЕБ у кримінальному провадженні; чітке розмежування функцій та підслідності БЕБ, Служби безпеки України та інших правоохоронних органів.

Заходи, спрямовані на імплементацію рекомендацій ЄК, реформування чинного законодавства України щодо забезпечення діяльності органів правопорядку, зокрема БЕБ як складової частини сектору безпеки і оборони України, а також приведення його у відповідність з положеннями права ЄС (*acquis*), передбачено насамперед у Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони

³ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2023 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en?prefLang=uk; COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2024 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

України на 2023–2027 роки (далі – Комплексний стратегічний план), схваленому Указом Президента України від 11.05.2023 № 273/2023⁴, Плані законопроектної роботи Верховної Ради України на 2025 рік⁵, Плані пріоритетних дій Уряду на 2025 рік від 18.02.2025 № 131-р⁶, Плані заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року від 28.03.2025 № 300-р⁷, та Плані заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України, на 2023–2027 роки від 23.08.2024 № 792-р⁸.

Зокрема, Комплексним стратегічним планом серед основних пріоритетів під час реформування та удосконалення діяльності органів правопорядку, які повною мірою стосуються й БЕБ, передбачено такі, як: досягнення ефективності в роботі зазначених органів саме як невід’ємної складової сектору безпеки і оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України з урахуванням міжнародно визнаних стандартів прав людини і основоположних свобод; забезпечення їх модернізації відповідно до правових стандартів ЄС; досягнення максимальної оперативності й результативності їх роботи, у тому числі при здійсненні кримінального провадження; посилення стратегічного та операційного потенціалу цих органів із метою належного виконання функцій, визначених законодавством України; формування ефективної системи управління цими органами, орієнтованого на досягнення конкретних результатів їх діяльності згідно з визначеними завданнями та функціями; забезпечення успішної реалізації передбачених законом повноважень цих органів; усунення нечіткості в розмежуванні компетенції та повноважень різних органів правопорядку та дублювання їх функцій.

Відповідно, у Плані заходів, спрямованих на виконання вказаного Комплексного стратегічного плану, передбачено необхідність: забезпечення норм Закону України від 20 червня 2024 року № 3840-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України»; посилення аналітичного потенціалу БЕБ, визначення його центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом для забезпечення ефективності та реалізації гарантій його незалежності; розроблення та впровадження в діяльність БЕБ та інших органів правопорядку ризик-орієнтованого підходу як основи запобігання, виявлення та нейтралізації

⁴ Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

⁵ Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2025 рік: Постанова Верховної Ради України від 1 лютого 2025 року № 4228-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4228-20#Text>

⁶ Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2025 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2025 року № 131-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131-2025-%D1%80#Text>

⁷ Про затвердження Плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 року № 300-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2025-%D1%80#n8>

⁸ Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-spriamovanykh-na-vykonannia-komple-a792r>

реальних і потенційних загроз національним інтересам України, зокрема у сфері забезпечення національної безпеки та протидії злочинності (підпункти 1.1.4, 1.2.3, 1.2.4).

У Плані пріоритетних дій Уряду на 2025 рік вищезазначені вимоги документів ЄС та Комплексного стратегічного плану, які стосуються забезпечення економічної безпеки та діяльності БЕБ, конкретизовані в положеннях щодо: розроблення законопроекту про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) щодо визначення компетенції органів досудового розслідування з протидії правопорушенням за фактами незаконних дій з коштами міжнародної фінансової допомоги ЄС; розроблення законопроекту про внесення змін до Кримінального кодексу України (далі – КК України) щодо встановлення відповідальності за незаконні дії з коштами або активами бюджетів ЄС та коштами міжнародної фінансової допомоги ЄС; розроблення законопроекту про посилення кримінальної відповідальності у сфері захисту євро від підробки з метою адаптації законодавства України до актів права ЄС із цих питань (пункти 11–13).

План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року, передбачає: розроблення та прийняття законодавства щодо фінансових розслідувань та вжиття інших заходів для забезпечення систематичного проведення таких розслідувань правоохоронними органами; розроблення і затвердження стратегії фінансових розслідувань у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з одержанням доходів (пункт 53).

Серед програмних документів публічної політики з указаних питань ключову роль також відіграє Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022, яка визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки, які є основою для планування і реалізації такої політики⁹.

До основних завдань державної політики у сфері забезпечення державної безпеки зазначеною Стратегією віднесено: удосконалення контррозвідувального забезпечення економічного потенціалу; системна протидія економічному тероризму як суспільно небезпечній діяльності, спрямованій на дестабілізацію та/або завдання іншої шкоди економіці з метою досягнення політичних цілей, економічної вигоди або примушування органів державної влади, міжнародних організацій, юридичних чи фізичних осіб учинити певні дії або утриматися від їх учинення; проведення контррозвідувальних заходів із попередження, виявлення, запобігання та припинення протиправної діяльності спеціальних служб іноземних держав, організацій, окремих груп (у тому числі фінансово-промислових груп, міжнародних транснаціональних корпорацій та регіональних груп впливу) і осіб на шкоду державній безпеці, спрямованої на встановлення контролю над стратегічно важливими об'єктами критичної інфраструктури та

⁹ Стратегія забезпечення державної безпеки : затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#n5>

окремими підприємствами, здійснення негативного впливу на їх стійке й безпечне функціонування і розвиток.

Із метою оптимізації діяльності, спрямованої на протидію правопорушенням у сфері економіки, усунення дублювання відповідних функцій різними правоохоронними органами 28 січня 2021 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX (далі – Закон № 1150-IX), відповідно до якого БЕБ – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, та діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України¹⁰.

Статтею 4 Закону № 1150-IX до основних завдань БЕБ віднесено: забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому тощо.

У зв'язку з прийняттям Закону № 1150-IX внесено зміни до низки інших законодавчих актів, зокрема: Кодексу законів про працю України, законів України «Про Службу безпеки України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; «Про правовий режим воєнного стану».

На виконання вищезазначених рекомендацій ЄС щодо перезавантаження БЕБ та реформування його діяльності 20 червня 2024 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України» № 3840-IX¹¹, норми якого спрямовано на: чітке визначення функцій та повноважень БЕБ; забезпечення прозорого процесу відбору директора БЕБ на конкурсній основі; закріплення прав та обов'язків, а також вимог до членів конкурсної комісії, яка включає трьох осіб, визначених Кабінетом Міністрів України, та трьох осіб, визначених Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод надають Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції та реформування органів правопорядку; удосконалення процедури прийняття рішення конкурсною комісією; удосконалення процедури проведення оцінки (аудиту) діяльності БЕБ тощо.

У зв'язку зі створенням БЕБ, до передбачених Законом № 1150-IX основних завдань та функцій якого належить забезпечення економічної безпеки держави, пунктом 5 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» цього

¹⁰ Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#n530>

¹¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України: Закон України від 20.06.2024 № 3840-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3840-20#Text>

Закону внесено зміни до Закону України «Про Службу безпеки України». Згідно з ними з переліку завдань Служби безпеки України виключено «захист економічного потенціалу України» та «попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень щодо корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки».

Відповідно до статті 5 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності є Служба безпеки України. Окремі контррозвідувальні заходи в інтересах забезпечення охорони державного кордону України, посадових осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона, можуть проводити розвідувальні органи України, підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Державної прикордонної служби України та Управління державної охорони України, яким законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про розвідку» надано право здійснювати оперативно-розшукову чи розвідувальну діяльність. В окремих випадках, передбачених у статті 17 Закону України «Про розвідку», контррозвідувальні заходи можуть проводити і розвідувальні органи¹².

Контррозвідувальна діяльність визначається як спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням системи контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України (стаття 1 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»).

Відповідно до частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» для виконання визначених законом завдань та наявності підстав, передбачених цим законом, органи, підрозділи та співробітники Служби безпеки України, серед іншого, мають право: здійснювати контррозвідувальний пошук, оперативно-розшукові заходи з використанням оперативних та оперативно-технічних сил і засобів; опитувати осіб за їх згодою; проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативні й оперативно-технічні заходи з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України тощо.

Водночас органи та підрозділи БЕБ чинним законодавством України наразі не наділені функціональними повноваженнями проводити контррозвідувальну діяльність, у тому числі здійснювати контррозвідувальний захист економічної безпеки та економічного потенціалу України.

З огляду на викладене, виникла необхідність дослідження закордонного досвіду нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення економічної безпеки та захисту економічного потенціалу держави з використанням контррозвідувальних заходів і засобів (на прикладі

¹² Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>

національного законодавства та правозастосовної практики Литви, Нідерландів, Австрії, Чехії, Франції, Італії, Польщі).

Основна частина

Досвід окремих держав Європейського Союзу щодо правового регулювання контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки та контррозвідувального захисту економічної безпеки.

Відповідно до положень Стратегії національної безпеки Литви економічна безпека визначена важливою складовою національної безпеки на державному рівні¹³. Оновлена Стратегія національної безпеки, оприлюднена в січні 2017 року, визначає, що державний пріоритет надається заходам, спрямованим на посилення економічного потенціалу шляхом підвищення рівня економічної безпеки, створення передумов для стабільного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Забезпечення економічної безпеки безпосередньо залежить від ефективності заходів, які вживаються з метою пришвидшення економічного розвитку, пов'язані з інтеграцією до ринків ЄС і включають: 1) подальше впровадження структурних економічних реформ; 2) створення сприятливого середовища для залучення інвестицій; 3) сприяння розвитку малого й середнього бізнесу з метою створення більшої кількості робочих місць; 4) реалізацію засад регіональної політики, спрямованої на зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами держави; 5) забезпечення надійної роботи ключових компаній енергетичного сектору; 6) створення обов'язкових резервів енергетичних ресурсів; 7) збільшення обсягів транзиту енергії через Литву, що є вигідним для держави та зміцнює безпеку у сфері енергопостачання; 7) забезпечення стабільної фіскальної та монетарної політики; 8) підготовку економічної інфраструктури та транспорту до роботи в екстремальних і критичних умовах¹⁴.

Основним правоохоронним органом, який відповідно до компетенції та в рамках функціональності забезпечує економічну безпеку держави, здійснює захист державних інтересів в економічній сфері, проводить розслідування фінансових злочинів, інших кримінальних правопорушень проти основ національної економіки, є Служба боротьби з фінансовими злочинами (FNТТ)¹⁵ (далі – Служба), яка підпорядкована безпосередньо Міністерству внутрішніх справ Литви.

Відповідно до закону Литви «Про Службу боротьби з фінансовими злочинами»¹⁶, який набув чинності 1 квітня 2002 року, Служба – це державний правоохоронний орган, підзвітний Міністерству внутрішніх справ, метою діяльності якого є розслідування злочинів, інших правопорушень, що посягають на економічний потенціал та фінансову систему держави, і до пріоритетних

¹³ Nacionalinio saugumo strategijos tikslas 2005 m. sausio 20 d. Nr. X-91. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249438>

¹⁴ Nacionalinio saugumo strategija. 2017 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. XIII-202 redakcija. URL: <https://kam.lt/wp-content/uploads/2022/03/2017-nacionalinio-saugumo-strategija.pdf>

¹⁵ Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. URL: <https://fntt.lrv.lt/lt>

¹⁶ Lietuvos Respublikos Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas. 2002 m. kovo 28 d. Nr. IX-816. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9390A9F9A815/asr>

завдань якого віднесено: 1) захист економічного потенціалу та державної фінансової системи; 2) розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням коштів фінансової підтримки від Європейського Союзу, іноземних держав; 3) виявлення та запобігання злочинам, іншим кримінальним правопорушенням у сфері фінансів, проти державних інтересів в економічній сфері, протидія фінансуванню тероризму.

Єдиним правоохоронним органом, який здійснює контррозвідувальну та розвідувальну діяльність у соціальній, політичній, економічній, науково-технологічній та інформаційній сферах, є підзвітний Сейму та Президенту Литви Департамент державної безпеки¹⁷ (далі – Департамент), діяльність якого регулюється Основами національної безпеки Литви¹⁸, законами «Про розвідку»¹⁹, «Про кримінальну розвідку»²⁰, «Про державну та службову таємницю»²¹, «Про Департамент державної безпеки».²²

Основними завданнями Департаменту є здійснення контррозвідувальних та розвідувальних заходів з метою забезпечення державної безпеки Литви. Зокрема, це своєчасне виявлення та запобігання протиправним діянням, які посягають на суверенітет, територіальну цілісність, конституційний лад, обороноздатність, економічний потенціал тощо. До повноважень Департаменту належать: 1) здійснення розвідки та контррозвідки; 2) аналіз і прогноз соціальних, політичних, економічних процесів та викликів, пов'язаних із державною безпекою; 3) боротьба з тероризмом; 4) самостійно або разом з іншими уповноваженими державними чи муніципальними установами або органами здійснення заходів, спрямованих на запобігання протиправним і злочинним діянням, які є небезпечними для держави в пріоритетних галузях економіки, зокрема в енергетиці, телекомунікаціях, критичній інфраструктурі та на об'єктах, що мають стратегічне значення для національної безпеки; 5) проведення розслідування злочинів проти основ національної безпеки, тероризму, які належать до сфери його компетенції; 6) організація розшуку осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, які посягають на державну безпеку; 7) пошук та виявлення протиправних дій осіб, які можуть завдати шкоди безпеці держави, її економічним та стратегічним інтересам; 8) організація та забезпечення технічного захисту урядового зв'язку; 9) охорона державної таємниці та службової інформації всередині країни та в її установах за кордоном; 10) організація та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення безпеки іноземних дипломатичних установ Литви.

Щороку Департамент державної безпеки готує та оприлюднює загальну оцінку загроз національній безпеці. У цьому документі узагальнено події, які

¹⁷ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas. URL: <https://www.vsd.lt>

¹⁸ Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. 1996 m. gruodžio 19 d. Nr. VIII-49. URL: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A0BAB27D768C/TAIS_71862

¹⁹ Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas. 2000 m. liepos 17 d. Nr. VIII-1861. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106097/asr>

²⁰ Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. 2012 m. spalio 2 d. Nr. XI-2234. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434526/ybaZZUJipL?jfwid=1birjanhr6>

²¹ Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapties įstatymas. 1999 m. lapkričio 25 d. Nr. VIII-1443. URL: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?actualEditionId=BUidgBGBfh&documentId=TAR.F4CA26A706AF&lang=lt>

²² Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas. 1994 m. sausio 20 d. Nr. I-380. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5714/yHdQuQwLdC>

мають найбільший вплив на стан національної безпеки Литви. На основі цих подій визначаються довгострокові тенденції, які впливають на національну безпеку, також наводяться оцінки найважливіших загроз і факторів ризику, які можуть вплинути на стан національної безпеки Литви в найближчій перспективі (до 2 років). Оцінки довгострокових тенденцій представлені з оглядом перспективи до 10 років²³. Так, опублікована Загальна оцінка загроз національній безпеці у 2025 році,²⁴ в якій окремий розділ присвячено саме питанням забезпечення економічної безпеки держави шляхом аналізу ризиків та загроз. Зокрема, акцентовано увагу на прагненнях Росії та Білорусі вживати заходів з метою послаблення економічного потенціалу Литви. Враховуючи, що Литва забезпечує транзит товарів та природного газу через свою територію до Калінінградської області, сфера її економічних інтересів перебуває у фокусі уваги держави-агресора. Не виключається сценарій (за наявності політичної волі), що Росія може використати Калінінградський транзит для різних провокацій, зокрема щоб звинуватити Литву у здійсненні блокади Калінінградської області.

Для захисту державних інтересів в економічній сфері, реалізації контррозвідувальних заходів у сфері забезпечення економічної безпеки важливе значення має комплексна взаємодія між Службою боротьби з фінансовими злочинами та Департаментом державної безпеки Литви. Ці структури тісно співпрацюють з метою протидії злочинам у сфері економіки та фінансовим правопорушенням, відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та іншим загрозам, які можуть підривати стабільність економіки й негативно вплинути на національну безпеку. Стратегічні засади співпраці ґрунтуються на принципах обміну розвідувальними даними, дотримання вимог конфіденційності.

Правовою основою для налагодження та поглиблення такої взаємодії є закони «Про запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму»²⁵, «Про операційну діяльність»²⁶, «Про розвідку»²⁷. Основні сфери взаємодії включають: 1) обмін інформацією, зокрема розвідувальними даними щодо підозрілих фінансових операцій, які можуть мати зв'язок із зовнішніми або внутрішніми загрозами; 2) координацію контррозвідувальних заходів: Департамент відповідає за виявлення та нейтралізацію зовнішніх загроз (наприклад, економічного шпигунства), а Служба, своєю чергою, здійснює ідентифікацію протиправних фінансових схем, які можуть використовуватися для дестабілізації економіки або її окремих галузей; 3) проведення спільних операцій та розслідувань у випадках, коли фінансові злочини перетинаються з питаннями національної безпеки, наприклад, у сфері кіберзлочинності чи фінансування антидержавної діяльності, включаючи запобігання відмиванню

²³ Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas. URL: <https://www.vsd.lt/archyvas-gresmu-vertinimo-ataskaitos>

²⁴ Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2025. URL: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2025/03/2025-LT.pdf>

²⁵ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas 2017 m. 06 29 įstatymu Nr. XIII-568. URL: <https://www.infolex.lt/ta/60123>

²⁶ Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas 1997 m. gegužės 22 d. Nr. VIII-222. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalActPrint?actualEditionId=LpEznFsoYe&documentId=TAR.D8C428743E5F>

²⁷ Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas. 2000 m. liepos 17 d. Nr. VIII-1861. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106097/asr>

коштів, здобутих злочинним шляхом, при цьому Служба відстежує незаконні фінансові операції, тоді як Департамент проводить аналіз та вживає заходів щодо встановлення зв'язків між такими операціями та особами-нерезидентами, причетними до них, особливо у випадках поширення загроз для державної безпеки. Така взаємодія дозволяє ефективно виявляти і нейтралізувати ризики та загрози, що мають як економічний, так і політичний характер, забезпечуючи цілісний підхід до захисту державних інтересів Литви, при цьому обмін інформацією між структурами відбувається через захищені канали (електронні FIU-платформи). Прикладом успішної співпраці є консолідована діяльність, спрямована на проведення розслідувань санкційних порушень з боку Російської Федерації та щодо виявлення фактів незаконного відмивання криптовалют, фінансування тероризму. Основним принципом взаємодії є баланс державних інтересів в економічній сфері між безпекою та приватністю.

Відповідно до положень Стратегії безпеки Королівства **Нідерланди** на 2023–2029 роки окреслено тенденції, загрози та виклики для безпекового середовища, зокрема для національної безпеки²⁸. Забезпечення економічної безпеки безпосередньо залежить від ефективності заходів, які вживаються з метою активізації економічного розвитку та які включають: 1) динамічний розвиток ландшафту цифрової економіки; 2) подальше впровадження структурних економічних реформ, інтеграцію держави до міжнародного безпечного середовища; 3) підвищення економічної стійкості держави; 4) економічне стимулювання регіональної політики, особливо щодо заморських територій; 5) технологічне лідерство у ключових секторах (квантові обчислення, цифрові технології, космічна діяльність); 6) боротьбу з економічною злочинністю, у тому числі й транснаціональною; 7) забезпечення стабільної податкової політики; 8) пом'якшення ризиків стратегічної залежності Нідерландів, особливо в галузях, які належать до критичної інфраструктури²⁹.

Основним правоохоронним органом, який відповідно до компетенції та в рамках функціональності забезпечує економічну безпеку держави, здійснює захист державних інтересів в економічній сфері, проводить розслідування фінансових та податкових злочинів, інших кримінальних правопорушень проти основ національної економіки, є Фіскальна служба розвідки та розслідувань (FIOD)³⁰ (далі – Служба), яка підпорядкована Міністерству фінансів Нідерландів.

Служба проводить розслідування податкових і фінансових злочинів, захищає державні інтереси в економічній сфері. У Нідерландах не існує окремого закону щодо вказаної Фіскальної служби податкової розвідки та розслідувань, адже ця структура підпадає під дію Закону «Про спеціальні слідчі служби»³¹, який також регламентує і повноваження цієї Служби, зосереджені на виявленні та боротьбі з фінансовими й податковими злочинами, такими як податкове шахрайство, відмивання «брудних» коштів, у тому числі й з використанням

²⁸ Met de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden 2023-2029. 03.04.2023. URL: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2023/04/03/veiligheidsstrategie-in-vogelvlucht>

²⁹ Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden. URL: <https://www.nctv.nl/documenten/2023/04/03/veiligheidsstrategie-voor-het-koninkrijk-der-nederlanden>

³⁰ Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD). URL: <https://www.fiod.nl/>

³¹ Wet op de bijzondere opsporingsdiensten 07.05.2021. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0019919/2025-07-01>

криптовалют, фінансування тероризму. Фіскальна служба розвідки та розслідувань не наділена повноваженнями у сфері здійснення контррозвідувальної діяльності та контррозвідувального захисту економічної безпеки держави.

У Нідерландах кримінальна розвідка здійснюється органами поліції, зокрема поліцейською групою (TCI), яка проводить збір, аналіз та обробку інформації про злочинні посягання та про тяжкі злочини на підставі положень Закону «Про поліцейські дані» (Wpg)³².

Контррозвідувальний захист економіки Нідерландів як ключовий елемент національної безпеки країни покладено на Загальну службу розвідки та безпеки Нідерландів (AIVD – Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst)³³ (далі – Служба розвідки), що займається виявленням, запобіганням та протидією ворожій розвідувальній діяльності, яка включає економічне шпигунство, кібератаки, посягання на стратегічні сектори економіки, об'єкти критичної інфраструктури, зокрема енергетику та логістику.

Служба розвідки тісно співпрацює з військовою розвідкою (MIVD) та Національним координатором з безпеки Нідерландів (NCTV), опікується внутрішньою, зовнішньою та радіоелектронною розвідкою, а також захистом національної безпеки країни, її діяльність регламентована законами Нідерландів «Про розвідувальні та безпекові служби»³⁴, який набув чинності 31 травня 2018 року, та «Про розслідування у сфері безпеки»³⁵, який набув чинності з 1 вересня 2015 року.

Стаття 8 Закону «Про розвідувальні та безпекові служби» визначає, що Служба виконує такі завдання: 1) проведення розслідувань щодо організацій та осіб, які діють на шкоду державним інтересам Нідерландів і становлять загрозу для національної безпеки; 2) проведення розслідувань у сфері безпеки, зокрема злочинів проти основ національної безпеки, тероризму; 3) підготовка щорічних звітів на підставі аналізу загроз та ризиків для національної безпеки; 4) захист конфіденційності даних, державних секретів; 5) пошук та виявлення протиправних дій осіб, які можуть завдати шкоди національній безпеці держави, її економічним інтересам.

Відповідно до звіту Служби розвідки Нідерландів за 2024 рік³⁶ сфера її діяльності включала розслідування економічного шпигунства, яке здійснювалося різними іноземними розвідувальними спецслужбами, переважно Китаю та Росії.

На відміну від Служби розвідки Нідерландів (AIVD), яка зосереджує свою діяльність на контррозвідці, захисті від шпигунства та гібридних загроз, Фіскальна служба розвідки та розслідувань (FIOD) є правоохоронним органом, який безпосередньо розслідує кримінальні правопорушення, пов'язані з посяганнями на економіку.

³² Wet politiegegevens. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0022463/2016-01-01>

³³ Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. URL: <https://www.aivd.nl>

³⁴ Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0039896/2025-02-12>

³⁵ Wet veiligheidsonderzoeken. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0008277/2015-09-01>

³⁶ AIVD annual report 2024. URL: <https://english.aivd.nl/publications/publications/2025/07/04/annual-report-2024>

Для захисту державних інтересів, успішної реалізації контррозвідувальних заходів у сфері забезпечення економічної безпеки важливе значення має двостороння співпраця цих відомств, яка завдяки інформаційній платформі «Contraterrorisme Infobox»³⁷ надає можливість оптимізувати збір, обробку і аналіз інформації, сприяючи швидкому реагуванню на будь-які загрози. Співробітництво охоплює такі сфери, як: обмін розвідувальними даними, зокрема щодо виявлених потенційних фінансових потоків, пов'язаних із фінансуванням тероризму чи економічним шпигунством; проведення спільних операцій у рамках реалізації заходів, спрямованих на боротьбу з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму з використанням криптовалют, включаючи моніторинг транскордонних фінансових операцій, виявлення вітчизняних та зарубіжних компаній, які допомагають або сприяють обходу санкцій проти Росії; розслідування фактів порушення санкцій, пов'язаних із незаконним експортом мікрочипів (dual-use товари) та відмиванням коштів через підставні компанії; співпраця з уповноваженими підрозділами Європолу.

Австрійська стратегія безпеки³⁸, яка набула чинності у вересні 2024 року, адаптована до таких сучасних викликів і загроз, як війна Росії проти України, масштабування нелегальної міграції, посилення наслідків зміни клімату, зростання кіберзлочинності й гібридних загроз, розглядає не лише традиційні питання внутрішньої та зовнішньої безпеки, а й присвячена також питанням взаємодії між різними сферами державної політики, такими як фінансова та економічна, кліматична й енергетична політика, державна політика щодо захисту прав людини тощо.

Основним правоохоронним органом, який відповідно до компетенції та функціональної спрямованості забезпечує економічну безпеку держави, здійснює захист державних інтересів в економічній сфері, проводить розслідування фінансових і податкових злочинів, є Фінансова поліція³⁹, яка підпорядкована Федеральному міністерству фінансів Австрії.

Діяльність та повноваження Фінансової поліції Австрії регламентуються Фінансовим кримінальним кодексом (FinStrG)⁴⁰ та Федеральним Законом «Про податки» (BAO)⁴¹. Фінансова поліція є органом федерального кримінального фінансового правосуддя, який проводить розслідування фінансових правопорушень, виконує слідчі та контрольні функції, проводить цільові перевірки господарської діяльності, захищає економічні інтереси держави, включаючи виявлення фактів ухилення від сплати податків і соціального шахрайства. Превентивна діяльність Фінансової поліції спрямована на запобігання недобросовісній економічній конкуренції, що виникає внаслідок конкурентних переваг через незадекларовану працю та податкове шахрайство.

³⁷ CT Infobox. URL: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/c/ct-infobox>

³⁸ Österreichische Sicherheitsstrategie (ÖSS 2024). URL: https://www.bmi.gv.at/502/files/240827_Sicherheitsstrategie_A4_BF_04092024.pdf

³⁹ Finanzpolizei. URL: <https://www.bmf.gv.at/themen/betrugsbekaempfung/einheiten-betrugsbekaempfung/amt-fuer-betrugsbekaempfung/finanzpolizei.html>

⁴⁰ Finanzstrafgesetz (FinStrG). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10003898>

⁴¹ Bundesabgabenordnung (BAO). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10003940>

Фінансова поліція Австрії має право здійснювати кримінальну розвідку, яка обмежується сферою фінансових і податкових злочинів, а також пов'язаних з ними правопорушень, таких як податкове чи соціальне шахрайство, нелегальна трудова зайнятість. Фінансова поліція активно використовує методи превентивної кримінальної розвідки з метою боротьби з тіньовою економікою, здійснює моніторинг і виявлення нелегального азартного бізнесу чи порушень трудового законодавства.

Проведення під час розслідування злочинної економічної діяльності спеціальних операцій або оперативно-технічних заходів, таких як прослуховування чи відеоспостереження, вимагають отримання спеціального дозволу судових органів чи прокуратури.

Відповідно до вимог законодавства Фінансова поліція Австрії позбавлена повноважень проводити контррозвідувальні заходи з метою забезпечення контррозвідувального захисту економічної безпеки держави.

Контррозвідувальний захист економічного потенціалу покладено на Управління державної безпеки і розвідки⁴² (далі – Управління), яке було створено в 2021 році, правовою основою його діяльності є Закон Австрії «Про державну безпеку та розвідку»⁴³. Відповідно до статті 4 вказаного Закону стратегічним завданням контррозвідки є захист державних інтересів від іноземного впливу, зокрема розвідувальних операцій, кіберзагроз і саботажу⁴⁴. В Австрії контррозвідка безпосередньо інтегрована в структуру Управління державної безпеки і розвідки, яке поєднує контррозвідувальний захист державних інтересів, боротьбу з тероризмом та розвідку. Це відображає нейтральний статус Австрії та перевагу, що надається вищим політичним керівництвом країни, забезпеченню передусім внутрішньої безпеки держави.

У межах своєї компетенції Управління опікується питаннями: виявлення, запобігання та протидії ворожій розвідувальній діяльності, шпигунству, розповсюдженню та міжнародній торгівлі зброєю; боротьби з тероризмом та його фінансуванню; забезпечення кібербезпеки; захисту критичної інфраструктури; перевірки осіб під час оформлення допуску до державної таємниці; переслідування міжнародних злочинців. Крім того, Управління запобігає економічним злочинам, у тому числі транснаціонального характеру, а також на виконання положень Закону Австрії «Про санкції»⁴⁵ виявляє та проводить розслідування порушень ембарго й санкцій.

Для захисту державних інтересів в економічній сфері важливе значення має інституційна співпраця між Фінансовою поліцією Австрії та Управлінням державної безпеки і розвідки Австрії, яка першочергово передбачає налагодження обміну інформацією та розвідувальними даними, а також

⁴² Direktion für Staatsschutz und Nachrichtendienst, DSN. URL: <https://www.dsn.gv.at>

⁴³ Das Staatsschutz- und Nachrichtendienst-Gesetz (SNG). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009486>

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Sanktionengesetz. URL: <https://ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20012831&FassungVom=2025-05-16&Artikel=&Paragraf=1&Anlage=&Uebergangsrecht>

організацію спільних розслідувань у справах про фінансування тероризму, інших підозрілих фінансових операцій, включаючи криптовалюти.

Безпекова стратегія **Чеської Республіки**⁴⁶ є фундаментальним документом, який визначає пріоритети національної безпеки, включаючи такі важливі складові, як: економічна безпека, основи протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, забезпечення кібербезпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури, насамперед енергетичного сектору, поглиблення міжнародної співпраці в умовах російської військової агресії.

У Чехії фінансові та податкові розслідування проводяться Фінансовою адміністрацією⁴⁷, яка є центральним органом державного управління у сфері оподаткування, митної справи та фінансового контролю і підпорядкована Міністерству фінансів, що функціонує на підставі Закону «Про Фінансову адміністрацію»⁴⁸.

Основні функціональні завдання Фінансової адміністрації передбачають: проведення перевірок суб'єктів господарювання, аудиту, розслідувань порушень суб'єктами підприємництва державної і приватної власності податкового та фінансового законодавства; здійснення проваджень у справах про адміністративні митні правопорушення; ведення централізованого обліку платників податків і реєстрів, необхідних для виконання повноважень органів фінансового адміністрування тощо.

У кримінальних провадженнях під час досудового розслідування тяжких злочинів економічної спрямованості Фінансова адміністрація активно співпрацює з іншим суб'єктом забезпечення економічної безпеки – спеціальним підрозділом поліції – Національним центром боротьби з організованою злочинністю (NCOZ)⁴⁹, який у рамках компетенції та відповідно до Закону «Про поліцію»⁵⁰, положень Концепції боротьби з організованою злочинністю до 2030 року⁵¹ здійснює кримінальну розвідку, проводить розслідування складних економічних і податкових злочинів, таких як фінансове шахрайство, шахрайство з податками на додану вартість, відмивання коштів у великих масштабах, які вчиняються організованими злочинними угрупованнями, у тому числі й транснаціональними.

Окрім того, у Чехії питання здійснення державного фінансового моніторингу і фінансової розвідки на загальнодержавному рівні належать також до сфери діяльності Бюро фінансового аналізу⁵², яке є головним координатором заходів, спрямованих на запобігання та боротьбу з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, застосування міжнародних санкцій з метою підтримки та відновлення міжнародного миру й безпеки.

⁴⁶ Bezpečnostní strategie České republiky 2023. URL: https://mocr.mo.gov.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_Ceske_republiky_2023.pdf
https://mocr.mo.gov.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_Ceske_republiky_2023.pdf

⁴⁷ Finanční správa České republiky (FSČR). URL: <https://financnisprava.gov.cz>

⁴⁸ Zákon o Finanční správě České republiky 23.12.2011. №456/2011. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-456>

⁴⁹ Národní centrála proti organizovanému zločinu (NCOZ). URL: <https://policie.gov.cz/clanek/narodni-centrala-proti-organizovanemu-zlocinu-skpv.aspx>

⁵⁰ Zákon o Policii České republiky. 11.08.2008. № 273/2008. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

⁵¹ Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2030. 03.05.2022. URL: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mv/strategie/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-do-roku-2030?typ=tab>

⁵² Finanční analytický úřad (FAÚ). URL: <https://fau.gov.cz/>

Водночас контррозвідувальний захист економіки Чехії забезпечує Служба безпеки та інформації⁵³ (далі – Служба), яка є цивільною розвідувальною та контррозвідувальною службою, що діє на підставі Закону «Про розвідувальні служби»⁵⁴. Сфера відповідальності Служби включає виявлення, моніторинг, нейтралізацію загроз національній безпеці, у тому числі загроз економічного характеру, таких як промислове шпигунство, кібератаки на критичну інфраструктуру, іноземний вплив, що підриває економічну стабільність та несе ризики для державних інтересів в економічній сфері.

Контррозвідувальне забезпечення економіки Чехії передбачає: захист стратегічних секторів (енергетики, банківської сфери, оборонної промисловості) від шпигунства чи саботажу; моніторинг надходжень іноземних інвестицій, які можуть загрожувати національним інтересам; виявлення та протидію фінансовим операціям, спрямованим на підлив економічної стабільності, наприклад, через маніпуляції на фондових ринках чи шляхом організації каналів легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, фінансування тероризму тощо. У рамках реалізації профілактичних заходів Служба здійснює інформування державних органів, бізнесу та керівництва стратегічно важливих підприємств про вірогідні ризики і загрози, які включають попередження про спроби зовнішнього впливу на стратегічні активи або ключові економічні рішення (наприклад, угоди про злиття або про залучення інвестицій).

Служба на постійній основі здійснює збір та узагальнення здобутих розвідувальних даних про підливну діяльність іноземних спецслужб або їх агентів переважно у стратегічних секторах (енергетики, оборони, банківської та ІТ-сфер), виявляє шпигунські агентурні мережі шляхом аналізу відкритих і закритих джерел, включаючи кіберпростір, здійснює моніторинг та аналіз іноземних інвестицій і укладених зовнішньоекономічних контрактів та торговельних угод, які можуть використовуватися для здійснення промислового шпигунства або посягань на технологічний сектор країни.

Важливим напрямом функціональної діяльності Служби є: проведення контррозвідувальних операцій, спрямованих на ідентифікацію й нейтралізацію агентурних мереж та окремих осіб, які працюють на іноземні держави чи їх організації; захист конфіденційної інформації, зокрема даних про об'єкти критичної інфраструктури; проведення оперативно-технічних заходів із використанням спеціальних засобів (перехоплення комунікацій, відеоспостереження тощо). Служба має спеціалізовані підрозділи контррозвідки, які опікуються економічними питаннями, включаючи кібербезпеку та захист критичної інфраструктури. Також у процесі виконання своїх функціональних завдань Служба співпрацює з Національним управлінням з кібербезпеки та інформаційної безпеки⁵⁵ з метою захисту державних інтересів від кібершпигунства, спрямованого на економічний потенціал або державні фінансові активи.

⁵³ Bezpečnostní informační služba (BIS). URL: <https://www.bis.cz>

⁵⁴ Zákon o zpravodajských službách České republiky 27.07.1994. № 153/1994. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-153>

⁵⁵ Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB). URL: <https://nukib.gov.cz/cs>

Відповідно до річного звіту Служби за 2024 рік⁵⁶ зусилля чеської спецслужби були спрямовані на запобігання та протидію російській, білоруській, китайській шпигунській діяльності, яка загрожує національній безпеці, економічним інтересам, на протидію дезінформації та посилення захисту від кібератак.

Із метою захисту державних інтересів в економічній сфері, важливе значення має взаємодія та конструктивна співпраця між Фінансовою адміністрацією, Національним центром боротьби з організованою злочинністю, Бюро фінансового аналізу та Службою безпеки та інформації. Під час такої взаємодії Служба безпеки та інформації вживає контррозвідувальних заходів із метою протидії промислового та кібернетичного шпигунству, Національний центр боротьби з організованою злочинністю розслідує кримінальні аспекти шпигунства, якщо воно пов'язано з економічною злочинністю, у тому числі й транснаціональних масштабів, а Бюро фінансового аналізу виявляє фінансові потоки, пов'язані з такими видами шпигунства (наприклад, фінансування агентів іноземних розвідувальних служб через відмивання грошей). Своєю чергою, Фінансова адміністрація здійснює реалізацію пріоритетних засад державної фіскальної та податкової політики через адміністрування податків, координує загальну безпекову ситуацію у фінансовій та економічній сферах.

Слід зазначити, що відповідно до статті 2 Закону Чехії «Про розвідувальні служби» контррозвідувальна діяльність визначається як сукупність заходів, спрямованих на виявлення, моніторинг, запобігання та нейтралізацію загроз національній безпеці, включаючи іноземний вплив, шпигунство (кібершпигунство), саботаж, тероризм, гібридні загрози та інші протиправні дії, що можуть підірвати національну безпеку чи економічні інтереси та які загрожують суверенітету держави. Контррозвідувальне забезпечення (захист) економічної безпеки передусім спрямовано на стратегічні сектори – енергетику, банківську сферу, оборонну промисловість, ІТ-сферу, критичну інфраструктуру⁵⁷.

У законодавстві Чехії поняття «контррозвідувальне забезпечення» окремо не виділяється та є асоційованим із поняттям «контррозвідувальна діяльність».

Економічна безпека посідає провідне місце в системі національної безпеки **Франції**, що закріплено в Національному стратегічному огляді 2025 року⁵⁸, де вона розглядається як невід'ємний елемент стратегічної автономії держави та один із ключових чинників забезпечення її суверенітету. Економічна безпека охоплює захист стратегічно важливих секторів економіки, промислового й технологічного потенціалу та стійкість економіки до кризових ситуацій.

Законодавство у сфері протидії економічним та фінансовим злочинам є комплексним і включає низку нормативних актів. Основні положення містяться в Кримінальному кодексі⁵⁹, а також у низці спеціальних законів, спрямованих на

⁵⁶ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2024. URL: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravy/vyrocní-zprava-bezpecnostni-informacni-sluzby-za-rok-2024-323084ca.html>

⁵⁷ OSINT (Open Source Intelligence). URL: <https://www.ibm.com/think/topics/osint>

⁵⁸ Revue Nationale Stratégique 2025. URL: https://www.sgdsn.gouv.fr/files/2025-08/20250713_NP_SGDSN_Actualisation_2025_RNS_FR.pdf

⁵⁹ Code pénal. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/

посилення боротьби з економічною злочинністю, до них належать: Закон № 2013-1117 від 6 грудня 2013 року «Про боротьбу з податковим шахрайством, а також тяжкими й особливо тяжкими економічними та фінансовими злочинами» (далі – Закон № 2013-1117)⁶⁰, Закон № 2018-898 від 23 жовтня 2018 року «Про боротьбу з шахрайством»⁶¹ та Закон № 2016-1691 від 9 грудня 2016 року «Про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економічного життя»⁶².

Досудове розслідування та судове переслідування економічних і фінансових злочинів здійснюється Національною фінансовою прокуратурою (Le parquet national financier, PNF), створеною згідно із Законом № 2013-1117. Метою діяльності Національної фінансової прокуратури є забезпечення ефективної протидії системним економічним і фінансовим злочинам, зокрема корупції, податковим правопорушенням, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансовим махінаціям, з метою захисту публічних інтересів, стабільності фінансової системи та доброчесності економічних відносин як на національному, так і на міжнародному рівні⁶³.

Контррозвідувальну діяльність щодо виявлення, попередження та нейтралізації загроз національній безпеці, шпигунства, тероризму у Франції здійснюють Головне управління внутрішньої безпеки (Direction générale de la sécurité intérieure, DGSI) та Головне управління зовнішньої безпеки (Direction générale de la sécurité extérieure, DGSE). Діяльність Головного управління внутрішньої безпеки (далі – DGSI) у Франції врегульована Декретом Прем'єр-міністра Франції № 2014-445 від 30 квітня 2014 року про завдання та організацію Генерального управління внутрішньої безпеки⁶⁴, які визначають його статус, завдання та структуру. DGSI перебуває у підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ Франції та відповідає за пошук, збір і використання розвідувальної інформації, що має значення для національної безпеки та державних інтересів, на всій території держави.

Саме Головне управління внутрішньої безпеки здійснює контррозвідувальну діяльність у сфері економічної безпеки, спрямовану на виявлення та нейтралізацію іноземного втручання у діяльність стратегічних економічних суб'єктів, а також захист підприємств від шпигунства та спроб дестабілізації⁶⁵. У разі виявлення підозрілих дій чи підтверджених випадків іноземного втручання, DGSI взаємодіє з підрозділом безпеки цільової установи, а також із відповідним наглядовим органом для вироблення оптимальних заходів реагування. У таких випадках управління надає експертну підтримку,

⁶⁰ Loi n° 2013-1117 du 6 décembre 2013 relative à la lutte contre la fraude fiscale et la grande délinquance économique et financière. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000028278976>

⁶¹ Loi n° 2018-898 du 23 octobre 2018 relative à la lutte contre la fraude. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000037518803>

⁶² Loi n° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033558528>

⁶³ Le régime juridique du Parquet national financier. URL: <https://www.legavox.fr/blog/cafejuridique/regime-juridique-parquet-national-financier-36611.htm>

⁶⁴ Décret n° 2014-445 du 30 avril 2014 relatif aux missions et à l'organisation de la direction générale de la sécurité intérieure. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000028887486>

⁶⁵ Protéger notre patrimoine économique et scientifique. URL: <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-dgsi/nos-missions/protection-economique/protoger-notre-patrimoine-economique-et>

спрямовану на мінімізацію шкоди та відновлення безпеки об'єкта⁶⁶. DGSI збирає розвідувальну інформацію безпосередньо від суб'єктів господарювання, а також за допомогою національних і міжнародних партнерів та інформує органи державної влади про загрози для економіки з метою своєчасного реагування⁶⁷.

DGSI має подвійну компетенцію: одночасно є розвідувальною службою та органом судової поліції, уповноваженим відповідно до статті 14 Кримінального процесуального кодексу⁶⁸ «фіксувати порушення кримінального закону, збирати докази та встановлювати осіб, які їх вчинили»⁶⁹.

Головне управління зовнішньої безпеки (далі – DGSE) є органом розвідки Франції, відповідальним за зовнішню безпеку держави. DGSE перебуває у підпорядкуванні Міністерства Збройних сил Франції та відіграє центральну роль у захисті національних інтересів за кордоном. Завдання DGSE регулюються статтями D.3126-2 та D.3126-3 Кодексу оборони⁷⁰, що передбачають:

- 1) збір та використання розвідувальної інформації, що становить інтерес для державної безпеки;
- 2) виявлення та протидію шпигунським діям проти національних інтересів за межами території держави;
- 3) запобігання наслідкам ворожої діяльності;
- 4) забезпечення координації та взаємодії з іншими державними структурами та органами державної влади;
- 5) виконання спеціальних завдань, покладених урядом;
- 6) підготовку та надання аналітичних оглядів і зведень на основі зібраної інформації.

У сфері економічної безпеки діяльність Головного управління зовнішньої безпеки спрямована на запобігання іноземним втручанням, що загрожують економічним, науковим та промисловим інтересам Франції. Зокрема, DGSE виявляє та протидіє спробам ворожих або конкуруючих держав захопити французькі експертизи, технології та результати досліджень і розробок через шпигунство, маніпуляцію інформацією та «економічне хижацтво»⁷¹. Після проведеної у 2022 році реорганізації було створено окремий підрозділ у структурі DGSE, який спеціалізується на протидії економічному втручанням⁷².

⁶⁶ La mission de sécurité économique de la DGSI au profit du monde de la recherche. URL: <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-dgsi/nos-missions/protection-economique/mission-de-securite-economique-de-dgsi-au-profit>

⁶⁷ Protéger notre patrimoine économique et scientifique. URL: <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-dgsi/nos-missions/protection-economique/protoger-notre-patrimoine-economique-et>

⁶⁸ Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/2025-09-16

⁶⁹ La lutte anti-terroriste. URL: <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-dgsi/nos-missions/lutte-contre-terrorisme-et-extremismes-violents/lutte-anti-terroriste#:~:text=Lutte%20contre%20le%20terrorisme%20Si%20le%20terrorisme,d'entrave%20pour%20pr%C3%A9venir%20de%20potentielles%20attaques%20meurtre%C3%A8res>

⁷⁰ Code de la défense. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071307/2025-09-17

⁷¹ La Stratégie nationale du renseignement. URL: <https://www.academie-renseignement.gouv.fr/strategie-nationale-du-renseignement>

⁷² Rapport d'information par la Commission des finances, de l'économie générale et du contrôle budgétaire sur la guerre économique. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/opacity/RINFANR5L17B1757.html?utm_source=chatgpt.com

Таким чином, DGSE здійснює контррозвідувальні заходи за кордоном, запобігаючи діям іноземних розвідувальних служб, які можуть завдати шкоди французькій економіці, науці або технологіям. На відміну від DGSI, контррозвідувальна діяльність DGSE спрямована на зовнішні джерела загроз.

Важливим інституційним елементом системи економічної безпеки Франції є Управління розвідки та протидії підпільним фінансовим схемам (Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits FINANCIERS clandestins) (далі – TRACFIN). Цей орган був створений відповідно до Декрету Прем'єр-міністра Франції від 9 травня 1990 року⁷³ та підпорядковується Міністерству економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету Франції. TRACFIN виконує стратегічну функцію із захисту фінансової системи, зосереджуючи свою діяльність на виявленні та протидії фінансовому шахрайству, легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Мета діяльності TRACFIN полягає у боротьбі з економічною та фінансовою злочинністю, а також протидії шахрайству у сфері державних фінансів⁷⁴.

Для ефективного виконання завдань із протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму TRACFIN наділено спеціальними повноваженнями, що закріплені у Валютному та фінансовому кодексі⁷⁵, зокрема щодо права на отримання інформації від суб'єктів господарювання та державних установ, доступу до спеціалізованих баз даних, а також застосування спеціальних методів і технік розвідувального характеру.

Із метою комплексного виявлення, аналізу та нейтралізації економічних і фінансових загроз на національному рівні Національна фінансова прокуратура, Головне управління внутрішньої безпеки та TRACFIN тісно взаємодіють між собою, що забезпечує оперативний обмін інформацією, координацію розслідувань та формування превентивних заходів, що сприяють захисту економічної безпеки Франції.

У французькому законодавстві відсутнє визначення поняття «контррозвідка» (contre-espionnage). Натомість на основі аналізу офіційних джерел слід зазначити, що в них контррозвідка розглядається як сукупність заходів, здійснюваних уповноваженими органами державної безпеки, спрямованих на виявлення, ідентифікацію та запобігання розвідувальній діяльності, що проводиться іноземними державами або їх агентами з метою завдання шкоди національним інтересам⁷⁶.

⁷³ Décret du 9 mai 1990 portant création d'une cellule de coordination chargée du traitement du renseignement et de l'action contre les circuits financiers clandestins (TRACFIN). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000714950/2025-03-07/>

⁷⁴ Les missions, l'organisation et les pouvoirs de Tracfin. URL: <https://www.economie.gouv.fr/tracfin/comprendre-tracfin/les-missions-lorganisation-et-les-pouvoirs-de-tracfin#:~:text=Tracfin%20est%20le%20service%20de%20renseignement%20financier,blanchiment%20d'argent%20et%20le%20financement%20du%20terrorisme.>

⁷⁵ Code monétaire et financier. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072026/2025-09-17

⁷⁶ Le contre-espionnage en France, de l'affaire Dreyfus au cyberspace. URL: <https://www.dgsi.interieur.gouv.fr/decouvrir-dgsi/notre-histoire/contre-espionnage-en-france-de-laffaire-dreyfus-au-cyberspace>

Попри відсутність визначення поняття «контррозвідувальне забезпечення», французькі правові акти, зокрема Закон «Про розвідку» від 24 липня 2015 року⁷⁷, норми Кодексу внутрішньої безпеки, визначають загальні цілі діяльності розвідувальних органів та правові рамки застосування спеціальних технічних засобів збору інформації.

Загалом Франція реалізує комплексний підхід до економічної безпеки, поєднуючи законодавчі, контррозвідувальні та правоохоронні інструменти, що дозволяє ефективно захищати національні економічні інтереси як всередині країни, так і за її межами.

Законодавча система **Італії** передбачає багаторівневий механізм захисту економічних інтересів держави, який включає положення Кримінального кодексу, спеціального законодавства, що регулюють питання протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а також норми європейського права, інтегровані в національну правову систему. Ключовим нормативно-правовим актом у забезпеченні економічної безпеки виступає Кримінальний кодекс Італії⁷⁸, який містить положення про відповідальність за злочини, що безпосередньо чи опосередковано впливають на економічну стабільність держави. Зокрема, ідеться про норми щодо фінансових шахрайств, маніпуляцій на ринку, відмивання коштів, корупції, порушення конкуренції, а також розголошення комерційної чи державної таємниці.

Нормативно-правова база з питань запобігання легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та протидії фінансуванню тероризму включає Декрет Уряду № 231 від 21 листопада 2007 року⁷⁹, яким було імplementовано відповідні європейські директиви (2005/60/ЄС, (ЄС) 2015/849 та (ЄС) 2018/843), а також Декрет Уряду № 109 від 22 червня 2007 року⁸⁰, що встановлює правові механізми боротьби з фінансуванням тероризму та діяльністю іноземних держав, яка становлять загрозу міжнародному миру та безпеці.

Економічна безпека в Італії охоплює захист від економічних та фінансових злочинів, таких як легалізація (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, ухилення від сплати податків, кіберзагрози фінансовим системам тощо. Згідно з інформацією, викладеною на офіційному вебсайті італійських розвідувальних органів, економіко-фінансова розвідка визначається як збір, обробка та захист стратегічної інформації, яка має значення для національної економіки, промисловості й науки⁸¹.

⁷⁷ Loi n° 2015-912 du 24 juillet 2015 relative au renseignement. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000030931899>

⁷⁸ Codice Penale. Regio decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto:1930-10-19;1398>

⁷⁹ Decreto legislativo 21 novembre 2007, n. 231. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2007-11-21;231!vig>

⁸⁰ Decreto legislativo 22 giugno 2007, n. 109. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2007-06-22;109>

⁸¹ Sicurezza economica. Sistema di informazione per la sicurezza della Repubblica. URL: <https://www.sicurezzanazionale.gov.it/cosa-facciamo/sicurezza-economica>

Центральним органом у системі забезпечення економічної безпеки держави є мілітаризований правоохоронний орган Італії – Фінансова Гвардія (Guardia di Finanza), що підпорядковується Міністерству економіки та фінансів та діє на підставі Закону № 189 від 23 квітня 1959 року⁸².

Ключовими напрямками діяльності Фінансової Гвардії є: 1) попередження та протидія легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму; 2) контроль за переміщенням валютних цінностей через державний кордон⁸³; 3) протидія економічним і фінансовим злочинам⁸⁴; 4) виявлення, попередження та розслідування випадків розкрадання державного майна та фінансування, одержаного від ЄС⁸⁵; 5) участь у забезпеченні внутрішньої та зовнішньої безпеки держави (боротьба з незаконною міграцією і торгівлею людьми; участь у рятувальних операціях та міжнародних місіях тощо)⁸⁶.

Реалізація повноважень Фінансової Гвардії здійснюється через комплексні заходи фінансового контролю, які включають перевірки активів, інспекції та аудити. Особлива увага приділяється аналізу повідомлень про підозрілі фінансові операції з метою виявлення ризиків і забезпечення ефективного попередження вчинення правопорушень.

Важливу роль у захисті фінансової системи держави відіграє Підрозділ фінансової інформації Італії (Unità di Informazione Finanziaria per l'Italia, UIF) (далі – UIF), який як незалежний національний орган здійснює економіко-фінансову розвідку, аналізуючи повідомлення про підозрілі фінансові операції та забезпечуючи обмін інформацією з правоохоронними органами. Саме UIF передає Фінансовій Гвардії звіти про підозрілі фінансові операції після їх попереднього аналізу, якщо є підстави вважати, що такі операції пов'язані з легалізацією (відмиванням) коштів, одержаних злочинним шляхом, чи фінансуванням тероризму. Фінансова Гвардія використовує аналітичні звіти UIF як відправну точку для проведення кримінальних розслідувань. Своєю чергою, Фінансова Гвардія, на підставі відповідних протоколів про співпрацю, інформує UIF про результати розслідувань. Така взаємодія здійснюється з урахуванням обмежень, передбачених нормами кримінального процесуального законодавства щодо таємниці слідства. У липні 2024 року Підрозділ фінансової інформації та Фінансова Гвардія підписали новий протокол, спрямований на посилення співпраці шляхом покращення координації діяльності з метою концентрації зусиль у секторах із високим рівнем ризику⁸⁷.

⁸² Legge 23 aprile 1959, n. 189. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1959-04-23;189>

⁸³ Criminalità economica e finanziaria. URL: <https://www.gdf.gov.it/it/cosa-facciamo/polizia-economico-finanziaria/criminalita-economica-e-finanziaria>

⁸⁴ Evasione, elusione e frodi fiscali. URL: <https://www.gdf.gov.it/it/cosa-facciamo/polizia-economico-finanziaria/evasione-elusione-e-frodi-fiscali>

⁸⁵ Il contrasto agli illeciti in materia di spesa pubblica. URL: <https://www.gdf.gov.it/it/cosa-facciamo/polizia-economico-finanziaria/illeciti-in-materia-di-spesa-pubblica>

⁸⁶ Concorso alla sicurezza interna ed esterna del paese. URL: <https://www.gdf.gov.it/it/cosa-facciamo/polizia-economico-finanziaria/concorso-alla-sicurezza-interna-ed-esterna-del-paese>

⁸⁷ Annual Report 2024, No. 17 – 2025. URL: <https://uif.bancaditalia.it/pubblicazioni/rapporto-annuale/2025/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1>

Функціонування сучасної розвідувальної системи Італії ґрунтується на положеннях Закону № 124 від 3 серпня 2007 року (далі – Закон № 124)⁸⁸, який встановлює засади організації, функціонування та нагляду за розвідувальними органами держави, зокрема йдеться про Агентство інформації та внутрішньої безпеки (Agenzia Informazioni e Sicurezza Interna, AISI) (далі – AISI) та Агентство інформації та зовнішньої безпеки (Agenzia Informazioni e Sicurezza Esterna, AISE) (далі – AISE), які відповідають за стан внутрішньої та зовнішньої безпеки.

Згідно із Законом № 124 діяльність AISI та AISE спрямована на захист політичних, військових, економічних, наукових та промислових інтересів Італії. Виявлення та протидія шпигунству чи загрозам національним інтересам належать до компетенції AISE за умови, що ці дії агентство здійснює за межами держави, та до компетенції AISI – якщо відповідні загрози існують у межах території Італії.

Основним критерієм диференціації між цими двома агентствами виступає поділ їх повноважень залежно від того, чи відбувається діяльність всередині, чи поза межами території держави. Через фактичну однорідність завдань та функцій проведення одним агентством операцій, що належать до юрисдикції іншого, можливе виключно у тому випадку, коли такі дії є безпосередньо пов'язаними з просторово визначеною діяльністю відповідного органу. У таких випадках координація та інформаційне забезпечення покладаються на Генерального директора Департаменту інформації та безпеки, який у межах своїх повноважень здійснює заходи, спрямовані на недопущення функціонального та територіального дублювання повноважень між AISI та AISE. Обидва агентства підзвітні Голові Ради міністрів Італії, а також надають інформацію Міністру внутрішніх справ, Міністру закордонних справ та Міністру оборони щодо питань, які належать до їх компетенції.

Координація діяльності цих агентств здійснюється Департаментом інформації та безпеки (Dipartimento delle Informazioni per la Sicurezza, DIS) (далі – DIS). Завдання DIS закріплені у статті 4 Закону № 124 та, серед іншого, передбачають: 1) координацію діяльності AISE та AISI; 2) збір та аналіз інформації, отриманої від агентств, збройних сил, поліції, органів державної влади і науково-дослідних установ; 3) сприяння системному обміну інформацією між AISE, AISI та правоохоронними органами; 4) у взаємодії з AISE та AISI розробку планів забезпечення людськими, матеріальними і технічними ресурсами, необхідними для функціонування агентств, із подальшим їх поданням на затвердження Голові Ради міністрів Італії. DIS не має статусу розвідувального органу. AISE та AISI не перебувають в адміністративному підпорядкуванні DIS, що підтверджується нормативним закріпленням виключної компетенції відповідних агентств у сфері розробки планів збору розвідувальних даних та співпраці із закордонними партнерами⁸⁹.

Закон № 124 не надає прямого визначення понять «контррозвідка» або «контррозвідувальне забезпечення», але описує ці поняття через функції та

⁸⁸ Legge 3 agosto 2007, n. 124. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2007-08-03;124>

⁸⁹ Sistema nazionale delle informazioni per la sicurezza. URL: [https://www.treccani.it/enciclopedia/sistema-nazionale-delle-informazioni-per-la-sicurezza_\(Diritto-on-line\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/sistema-nazionale-delle-informazioni-per-la-sicurezza_(Diritto-on-line)/)

завдання, покладені на розвідувальні органи. Виходячи з положень цього Закону, контррозвідка розуміється як діяльність зі збору, аналізу й використання інформації з метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та демократичних інститутів Італії, протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, включаючи тероризм, шпигунство й організовану злочинність, а також захисту політичних, військових, економічних, наукових та промислових інтересів Італії як всередині держави, так і за кордоном.

Загалом Італія має доволі розвинену, розгалужену, гнучку й багаторівневу систему контррозвідувального захисту економічної безпеки, яка дозволяє не лише своєчасно виявляти загрози, пов'язані з економічними та фінансовими злочинами, зовнішнім втручанням чи підривною діяльністю, але й ефективно на них реагувати завдяки координації між розвідувальними структурами, фінансовою поліцією та іншими уповноваженими органами державної влади.

Стратегія національної безпеки Польщі 2020 року⁹⁰ до ключових завдань відносить підвищення здатності економіки протистояти міжнародним фінансовим кризам через посилення стабільності системи публічних фінансів, що має забезпечити довгострокові умови для збалансованого економічного зростання.

Забезпечення економічної безпеки Польщі реалізується Державною податковою адміністрацією (Krajowa Administracja Skarbowa, KAS) (далі також – KAS), що, крім адміністративних, здійснює також і правоохоронні функції. Повноваження та функції KAS визначені Законом «Про державну податкову адміністрацію» від 16 листопада 2016 року⁹¹, який встановлює правові рамки адміністрування податків і митних зборів, контролю фінансових операцій, запобігання та протидії економічним злочинам, а також забезпечення дотримання податкового й митного законодавства.

До правоохоронних функцій KAS належать:

- 1) протидія використанню діяльності банків і кредитних спілок для здійснення податкового та фінансового шахрайства, а також нагляд за виконанням відповідних обов'язків;
- 2) виявлення, запобігання та переслідування злочинів, пов'язаних з обігом товарів, що підлягають заборонам або обмеженням на підставі національного законодавства або законодавства ЄС чи міжнародних угод;
- 3) виявлення, запобігання та переслідування економічних злочинів, зокрема податкових, а також шахрайств, фальсифікації документів, легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом.

Органи KAS мають чітко визначені повноваження щодо проведення оперативно-розшукової діяльності для забезпечення податкового контролю, виявлення та розслідування злочинів, захисту фінансових інтересів держави та охорони митної території. Вони можуть отримувати, збирати, обробляти та використовувати персональні дані, інформацію про доходи, майно і права

⁹⁰ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020. URL: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf

⁹¹ Ustawa o Krajowej Administracji Skarbowej. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20250001131/T/D20251131L.pdf>

суб'єктів, щодо яких існує обґрунтована підозра у вчиненні злочину або порушенні податкового та митного законодавства.

У межах оперативно-розшукової діяльності KAS забезпечує оперативний контроль (див. Рис. 1), який здійснюється негласно.

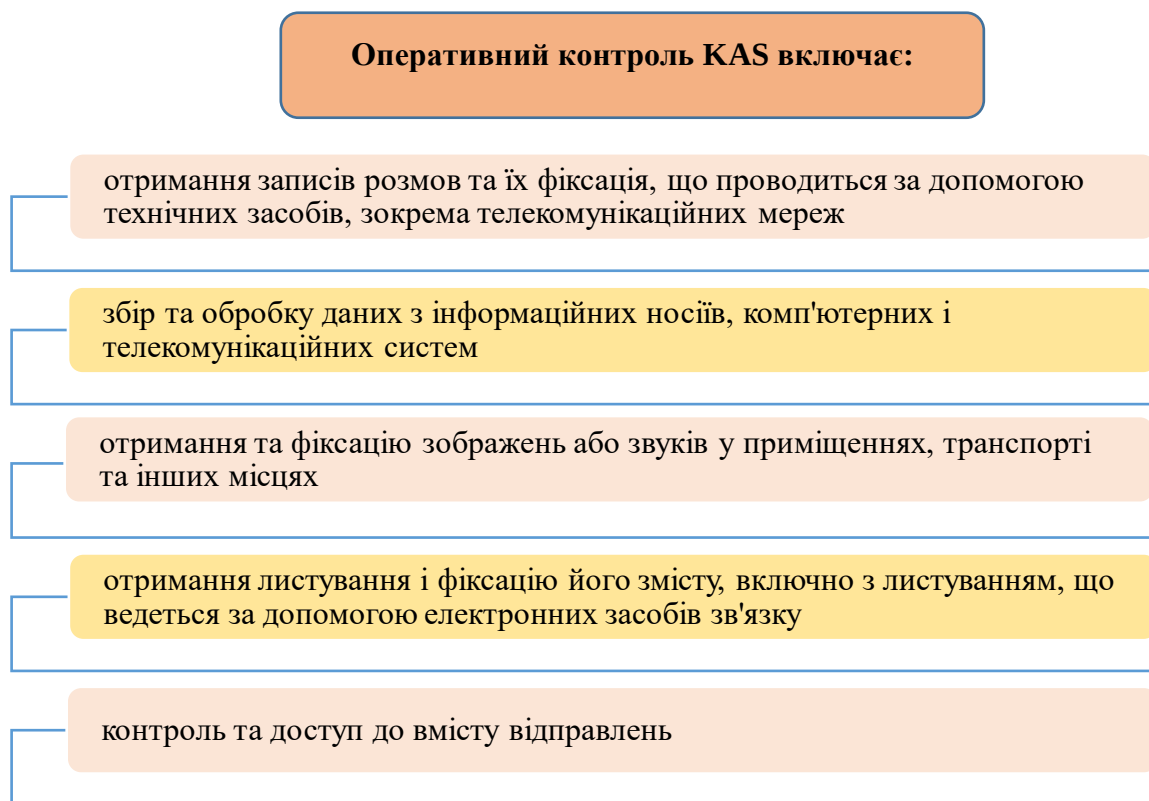

Рис. 1.

Законодавство Польщі не містить дефініції «кримінальна розвідка», проте її правові рамки можна визначити з положень низки нормативно-правових актів, що стосуються оперативно-розшукової діяльності. Так, згідно із Законом «Про поліцію» від 6 квітня 1990 року⁹² цей орган уповноважений проводити оперативно-розшукові заходи з метою розпізнавання, запобігання, виявлення та розкриття злочинів, а також встановлення осіб, причетних до їх вчинення. Кримінальний процесуальний кодекс⁹³ містить норми, що стосуються оперативно-розшукових дій, які проводяться в рамках кримінального розслідування (правила щодо прослуховування чи інших форм оперативного контролю). Крім того, Закон «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки» від 24 травня 2002 року⁹⁴ встановлює правові рамки оперативного контролю, метою якого є виявлення, документування та фіксація фактів вчинення кримінальних правопорушень, а також отримання, збереження та забезпечення доказів, необхідних для кримінального переслідування.

⁹² Ustawa o Policji. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20250000636/T/D20250636L.pdf>

⁹³ Kodeks postępowania karnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20250000046/T/D20250046L.pdf>

⁹⁴ Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu z dnia 24 maja 2002 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20250000902/T/D20250902L.pdf>

У польському законодавстві відсутнє законодавче визначення поняття «контррозвідка», а його зміст розкривається опосередковано через завдання і компетенції спеціальних служб, які здійснюють контррозвідувальну діяльність. Основними нормативно-правовими актами в цій сфері є Закон «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки» та Закон про «Службу військової контррозвідки та Службу військової розвідки» від 9 червня 2006 року⁹⁵. Так, Агентство внутрішньої безпеки (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego) наділено компетенціями у сфері захисту внутрішньої безпеки держави, зокрема щодо протидії операціям іноземних спецслужб, шпигунству, терористичним загрозам і посяганням на економічну безпеку. Водночас Служба військової контррозвідки відповідає за виявлення, запобігання та нейтралізацію внутрішніх загроз обороноздатності держави.

Основними сферами діяльності Агентства внутрішньої безпеки визначено: контррозвідку; боротьбу з тероризмом, у тому числі міжнародним, та політичним екстремізмом; боротьбу з організованою злочинністю; ліквідацію міжнародних каналів постачання на територію Польщі наркотиків; боротьбу з контрабандою наркотичних засобів та прекурсорів; захист секретної інформації; запобігання та протидію економічній та корупційній злочинності з метою захисту економічного потенціалу й економічних інтересів держави; державний контроль за торгівлею товарами та технологіями подвійного й оборонного призначення⁹⁶.

При цьому офіцери Агентства внутрішньої безпеки діють лише в межах своєї юрисдикції і в цьому контексті мають право на виконання процесуальних прав органів поліції, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом. Серед таких прав, зокрема: висування вимог щодо припинення протиправної поведінки; затримання осіб у порядку та випадках, передбачених положеннями Кримінального процесуального кодексу; проведення обшуків осіб і приміщень у порядку та випадках, передбачених кримінальним процесуальним законодавством; спостереження та фіксування з використанням технічних засобів зображення та подій у громадських місцях; проведення інших оперативно-розшукових заходів; звернення у рамках чинних правових приписів за сприянням та допомогою до державних установ, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій тощо.

Таким чином, Агентство внутрішньої безпеки, виходячи з його завдань, функцій та повноважень, має подвійний правовий статус. З одного боку – це орган правопорядку, а з іншого – сучасна європейська спецслужба, яка має право проводити як слідчі, так і спеціальні негласні оперативно-розшукові й контррозвідувальні заходи з метою забезпечення національної безпеки держави.

Згідно зі статтею 12 Закону «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки» координація діяльності між Державною податковою адміністрацією та Агентством внутрішньої безпеки здійснюється Радою

⁹⁵ Ustawa o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240001405/T/D20241405L.pdf>

⁹⁶ Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. URL: <https://www.abw.gov.pl/pl/zadania/analizy-i-informacje/51,Analizy-i-informacje.html>

спеціальних служб, яка виступає як дорадчий та консультативний орган з питань програмування, нагляду і координації діяльності національних спецслужб і Центрального антикорупційного бюро, а також заходів, що вживаються з метою захисту безпеки держави.

Основними формами співпраці виступають обмін інформацією і даними щодо потенційних загроз, пов'язаних з економічною злочинністю, проведення спільних розслідувань і оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та боротьбу з протиправною діяльністю. Взаємодія спеціальних служб у сфері контррозвідувальної та оперативно-розшукової роботи сприяє захисту критичної інфраструктури, інформаційних систем державних органів та ключових економічних об'єктів.

Висновки та пропозиції

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в усіх досліджуваних юрисдикціях контррозвідувальна діяльність (контррозвідка), яка за своїми функціональними ознаками тотожна «контррозвідувальному забезпеченню» чи «контррозвідувальному захисту», визначається як особливий, спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної та національної безпеки.

Головною метою такої діяльності, як це визначено законодавством усіх без винятку досліджуваних держав, є протидія розвідувально-підбивній діяльності іноземних спеціальних служб, посяганням з боку окремих організацій, груп та осіб на державний суверенітет, конституційний лад, територіальну цілісність, оборонний потенціал держави, захист національних інтересів держави та суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз фундаментальним засадам існування держави та нації.

Зазначена мета обумовлює зміст контррозвідувальної діяльності, що здійснюється виключно із застосуванням системи притаманних лише їй особливих, вузькоспеціальних, головним чином негласних заходів та засобів, спрямованих на запобігання, своєчасне виявлення та усунення протиправної активності спеціальних іноземних розвідувальних установ і пов'язаних з ними осіб, різного роду іноземних агентурних мереж на території держави, які здійснюють розвідувальну, підбивну, диверсійну, терористичну та іншу діяльність.

Як наслідок, ця діяльність передбачає задіяння різних спеціальних негласних оперативних і технічних засобів фіксації, зберігання та передачі інформації, здійснення агентурної роботи й різних форм конфіденційного співробітництва з метою отримання та використання інформації, необхідної для досягнення цілей такої діяльності. Тому за своєю внутрішньою логікою та об'єктивними ознаками контррозвідувальна діяльність зосереджується у переважній більшості юрисдикцій, що досліджувалися, в одному спеціальному державному органі.

Узагальнені дані правового регулювання контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки окремих держав-учасниць ЄС відображено у Табл. 1.

Таблиця 1

№ з/п	Держава ЄС	Суб'єкт / джерела правового регулювання			Нормативні підстави взаємодії у сфері забезпечення економічної безпеки
		контррозвід-вальної діяльності	забезпечення економічної безпеки держави	контррозвід-вального захисту економічної безпеки	
1.	Литва	Департамент державної безпеки / закони «Про Департамент державної безпеки», «Про розвідку»	Служба боротьби з фінансовими злочинами / закони «Про Службу боротьби з фінансовими злочинами», «Про кримінальну розвідку»	Департамент державної безпеки / закони «Про Департамент державної безпеки», «Про розвідку»	закони «Про запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму», «Про операційну діяльність», «Про розвідку»
2.	Нідерланди	Загальна служба розвідки та безпеки / закони «Про розвідувальні та безпекові служби», «Про розслідування у сфері безпеки»	Фіскальна служба розвідки та розслідувань / закон «Про спеціальні слідчі служби»	Загальна служба розвідки та безпеки / закони «Про розвідувальні та безпекові служби», «Про розслідування у сфері безпеки»	закони «Про розвідувальні та безпекові служби», «Про спеціальні слідчі служби», інформаційна платформа «Contraterrorisme Infobox»
3.	Австрія	Управління державної безпеки та розвідки / закон «Про державну безпеку та розвідку»	Фінансова поліція / Фінансовий кримінальний кодекс, закон «Про податки»	Управління державної безпеки та розвідки / закон «Про державну безпеку та розвідку»	закони «Про податки», «Про державну безпеку та розвідку»
4.	Чехія	Служба безпеки та інформації / закон «Про розвідувальні служби»	Фінансова адміністрація / закон «Про Фінансову адміністрацію»; Національний центр боротьби з організованою злочинністю / закон «Про поліцію»; Бюро фінансового аналізу / закони «Про деякі заходи проти легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму», «Про обмежувальні заходи (санкції)»	Служба безпеки та інформації / закон «Про розвідувальні служби»	закон «Про розвідувальні служби»

5.	Франція	Головне управління внутрішньої безпеки / Декрет Прем'єр-міністра Франції «Про завдання та організацію Генерального управління внутрішньої безпеки»; Головне управління зовнішньої безпеки / Кодекс оборони	Національна фінансова прокуратура / закони «Про боротьбу з податковим шахрайством, тяжкими та особливо тяжкими економічними та фінансовими злочинами», «Про боротьбу з шахрайством», «Про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економічного життя»; Управління розвідки та протидії підпільним фінансовим схемам / Валютний та фінансовий кодекс	Головне управління внутрішньої безпеки / Декрет Прем'єр-міністра Франції «Про завдання та організацію Генерального управління внутрішньої безпеки»; Головне управління зовнішньої безпеки / Кодекс оборони	Декрет Президента «Про Національного координатора з питань розвідки та боротьби з тероризмом, Національну координацію з питань розвідки та боротьби з тероризмом та Національний центр з протидії тероризму»
6.	Італія	Агентство інформації та внутрішньої безпеки, Агентство інформації та зовнішньої безпеки / закон «Про інформаційну систему безпеки Республіки та нові правила щодо секретності»	Фінансова Гвардія / закон «Про організацію Корпусу Фінансової Гвардії»;	Агентство інформації та внутрішньої безпеки, Агентство інформації та зовнішньої безпеки / закон «Про інформаційну систему безпеки Республіки та нові правила щодо секретності»	закон «Про інформаційну систему безпеки Республіки та нові правила щодо секретності»
7.	Польща	Агентство внутрішньої безпеки / закон «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки»	Державна податкова адміністрація / закон «Про державну податкову адміністрацію»	Агентство внутрішньої безпеки / закон «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки»	закон «Про Агентство внутрішньої безпеки та Агентство розвідки»

У Франції та Італії така діяльність здійснюється двома спеціальними державними установами, до повноважень яких належить проведення внутрішньої та зовнішньої розвідки.

У будь-якому випадку, у всіх проаналізованих юрисдикціях жодна державна інституція, яка не наділена законом виключною компетенцією щодо захисту державного суверенітету та інших базових національних інтересів від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб або тероризму, не має повноважень проводити контррозвідувальну діяльність (контррозвідувальне забезпечення, контррозвідувальний захист). Зазначене повною мірою стосується

і державних органів, до функціональних повноважень яких належить протидія економічній злочинності та проведення фінансових розслідувань.

У всіх державах ЄС, які аналізувалися, правовий статус, завдання та функції спеціальних служб, які наділені повноваженнями здійснювати контррозвідувальну діяльність, загалом ідентичні статусу та повноваженням Служби безпеки України. Така діяльність регламентується зазвичай окремим спеціальним законом, або кодифікований законодавчий акт у сфері національної безпеки та оборони містить відповідні норми.

Свою чергою, у **Нідерландах, Австрії та Чехії** забезпечення економічної безпеки держави належить виключно до завдань спеціальних служб, наділених із цією метою відповідними функціональними повноваженнями, у тому числі щодо контррозвідувального забезпечення (захисту) економічного потенціалу держави від розвідувально-підливних посягань іноземних організацій, груп та осіб.

Однак, у **Литві, Франції, Італії та Польщі** спеціальні функції й компетенція щодо захисту державних інтересів в економічній сфері та забезпечення економічної безпеки держави розподілені між двома (у Франції чотирма) різними державними органами. Наприклад, між Службою боротьби з фінансовими злочинами та Департаментом державної безпеки у Литві, або між Фінансовою Гвардією та Агентством інформації та внутрішньої безпеки в Італії. Відповідна діяльність також регулюється окремими профільними законами або кодифікованими законодавчими актами.

При цьому установи, що займаються боротьбою з економічною та фінансовою злочинністю, мають статус правоохоронних органів і здійснюють аналітичну діяльність, аудит (перевірки дотримання законодавства), кримінальну розвідку (оперативно-розшукові заходи), а також досудове розслідування (процесуальні дії під час кримінального провадження) кримінальних правопорушень у сфері економіки та фінансів, у тому числі пов'язаних з отриманням та використанням коштів фінансової допомоги від Європейського Союзу, фінансуванням тероризму, відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, ухиленням від сплати податків, шахрайством із фінансовими ресурсами, розкраданням бюджетних коштів тощо.

Водночас відповідні спеціальні служби цих держав мають виключні повноваження щодо контррозвідувальної діяльності або контррозвідувального забезпечення (захисту) економічного потенціалу, насамперед спрямованого на запобігання, виявлення та припинення злочинної діяльності іноземних суб'єктів у пріоритетних секторах економіки, що мають стратегічне значення для державної та національної безпеки, – енергетиці, банківській сфері, оборонній промисловості, телекомунікаціях та ІТ-сфері, сфері критичної інфраструктури тощо.

Особливого значення набуває системна протидія із застосуванням контррозвідувальних заходів економічному (промисловому та технологічному) шпигунству, а також протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав, організацій та окремих груп щодо встановлення контролю над стратегічно важливими об'єктами критичної інфраструктури й окремими

підприємствами і галузями економіки, здійснення негативного впливу на їх функціонування, що загалом підриває економічну основу існування та розвитку держави.

Логічним наслідком вищезазначеної спеціалізації та розподілу компетенції між вказаними державними органами є доволі ефективна й розгалужена система взаємодії та координації між ними, теж детально врегульована відповідними законодавчими актами держав ЄС. Основні форми цієї взаємодії та координації, що передбачені фактично в усіх досліджуваних юрисдикціях, включають: обмін інформацією, зокрема розвідувальними даними щодо підозрілих фінансових операцій, які можуть мати зв'язок із зовнішніми або внутрішніми загрозами; координацію контррозвідувальних заходів, коли спецслужби відповідають за виявлення та нейтралізацію зовнішніх загроз (наприклад, економічного шпигунства), а органи фінансових розслідувань здійснюють ідентифікацію протиправних фінансових схем, які можуть використовуватися для дестабілізації економіки або її окремих галузей, та забезпечують притягнення до відповідальності винних осіб і відшкодування завданих державі збитків; проведення спільних операцій і розслідувань у випадках, коли економічні та фінансові злочини безпосередньо пов'язані із загрозами національній безпеці, наприклад, злочини у сфері кіберзлочинності, фінансування тероризму або антиконституційної діяльності, включаючи запобігання відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, коли органи фінансових розслідувань відстежують незаконні фінансові трансакції, а спецслужби вживають заходів щодо встановлення зв'язків між ними та причетними до них особами-нерезидентами з метою їх припинення, тощо.

У **Франції, Італії та Польщі** така взаємодія здійснюється спеціально створеними з цією метою державними органами – відповідно, Національним координатором з питань розвідки та боротьби з тероризмом, Департаментом інформації та безпеки, Радою спеціальних служб. Завдання, функції та повноваження цих органів регламентовані відповідними законами.

Отже, за результатами аналізу законодавчого та правозастосовного досвіду вищевказаних держав ЄС щодо контррозвідувальної діяльності у сфері економічної безпеки вважаємо за доцільне зазначити, що наразі відсутні правові підстави для наділення БЕБ або інших державних органів повноваженнями щодо здійснення контррозвідувальної діяльності.

З огляду на вищевикладене, вбачається найбільш оптимальним у сучасних умовах для України запровадження на законодавчому рівні ефективної системи взаємодії та координації між БЕБ, СБУ та іншими державними установами, наділеними законом повноваженнями щодо проведення контррозвідувальних заходів з метою забезпечення економічної безпеки та виконання інших завдань БЕБ, визначених законом. Із цією метою було б необхідно підготувати відповідні зміни до законів, що регулюють діяльність цих органів, передбачивши підстави, порядок та форми такої взаємодії та координації.

У досліджуваному контексті заслуговує на увагу насамперед досвід Литви та Польщі щодо нормативно-правового регулювання зазначених суспільних відносин.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*